

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

”Första året är helt okej. Sedan går det bara neråt”
Ungdomars upplevelser av arbetslöshetens konsekvenser

Författare: Henrik Halvordsson
Uppsats Soc 344, 41-60 p
Vårterminen 2004
Handledare: Ann-Mari Sellerberg

ABSTRACT

Författare: Henrik Halvordsson

Titel: "Första året är helt okej. Sedan går det bara neråt". Ungdomars upplevelser av arbetslöshetens konsekvenser.

Uppsats Soc 344, 41-60 p

Handledare: Ann-Mari Sellerberg

Sociologiska institutionen, vårterminen 2004

Arbetslösheten är ett stort problem i dagens samhälle både för samhället och för flertalet av dem som hamnar utanför arbetsmarknaden. Det finns både fördomar och myter om hur de arbetslösas situation ser ut och hur denna grupp upplever sin situation.

Forskning visar på att de arbetslösas upplevelser påverkas starkt av ekonomisk påfrestning och skamgörande erfarenheter bland flera andra påverkande faktorer.

Syftet i studien är att undersöka hur ett antal arbetslösa ungdomar upplever sin situation och vilka konsekvenser arbetslösheten har för dem. Dessutom har studien som syfte att skapa en inblick i och förståelse för vad det är som gör att arbetslösa ungdomar upplever sin situation så olika ifrån individ till individ.

Genom en kvalitativ studie med en explorativ ansats har fem arbetslösa ungdomar mellan 22-30 år blivit intervjuade. Dessa intervjuer har med hjälp av sociologiska utgångspunkter så som Jahodas teori om manifesta och latent funktioner av arbetet, Ezzys tre huvudtyper av reaktioner på arbetslöshet samt Starrins ekonomi-skam modell skapat en större förståelse för de arbetslösa ungdomarnas upplevda konsekvenser av utanförskapet på arbetsmarknaden och hur det kommer sig att arbetslöshetens konsekvenser upplevs olika från individ till individ. Ezzys tre huvudtyper, arbetslöshet som romans, tragedi eller komplex arbetslöshet samt ekonomi-skam modellen har dessutom varit starkt bidragande till utformningen av analysen.

Resultatet i studien visar inte på någon gemensam upplevd konsekvens av arbetslösheten för de intervjuade, utan vitt skilda upplevda konsekvenser uttrycks. Däremot visar sig ekonomi-skam modellens två delar, ekonomisk påfrestning samt skamgörande erfarenheter vara starkt bidragande orsaker till hur besvärliga arbetslöshetens konsekvenser upplevs för den arbetslöse. Andra faktorer som studien visar vara starkt bidragande för hur de arbetslösa i studien upplever sin situation är behovet av arbetets latent funktioner, påverkan från den sociala omvärlden, samt behov av mer grundläggande mänskliga behov i förhållande till behov som mer syftar till att nå självförverkligande och personlig utveckling.

Nyckelord: Arbetslöshet, Ekonomi, Skam, Arbete, Utanförskap

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte	2
2. Tidigare forskning	3
2.1 Utdrag ur den klassiska arbetslöshetsforskningen	4
2.2 Utdrag ur den moderna arbetslöshetsforskningen	5
3. Teorier och modeller	6
3.1 Jahodas teori om manifesta och latent funktioner	6
3.2 Ekonomi-skam modellen	7
3.3 Ezzys tre huvudtyper av reaktioner på arbetslöshet	8
3.4 Malows behovspyramid	9
4. Metod	10
4.1 Metodval	10
4.2 Val av intervjupersoner	11
4.3 Tillvägagångssätt	11
4.4 Tillförlitlighet och validitet	12
5. De arbetslösas berättelser med teorianknytning	13
5.1 Presentation av intervjupersonerna	13
5.2 Ekonomiska svårigheter	14
5.3 Skamgörande erfarenheter	18
5.4 Påverkan på hälsa och självuppfattning	21
5.5 Arbetslöshet som romans	25
5.6 Arbetslöshet som tragedi	27
5.7 Komplex arbetslöshet	28
6. Diskussion	28
Referenslista	
Bilagor	

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Bara en minoritet av dem som förvärvsarbetar har så mycket utbyte av jobbet, att de skulle fortsätta arbeta även utan vederlag. En grundläggande utgångspunkt är att förvärvsarbetet för de flesta är ett medel för att klara försörjningen och inte utgör något eftersträvansvärt egenvärde i sig. (Radetzki, 1996).

Förvärvsarbete genererar en meningsfull aktivitet, en vardagsstruktur, en känsla av kollektiva mål som går utöver det individuella, sociala kontakter samt status och identitet (Jahoda, 1982).

Dessa två citat skildrar två helt skilda synsätt på arbetet. De två olika synsätten påverkar också i hög grad hur man bemöter problematiken med arbetslöshet och dess konsekvenser. Dessutom kommer de två synsätten att vara en del av diskussionen längre fram i min studie.

Arbetslösheten har ett stort utrymme i dagens samhällsdebatt. Orsaken till detta ligger till stor del i dess ökade kostnader för samhället, kostnader som samhället får allt svårare att stå för. Särskilt ungdomsarbetslösheten anses vanligen vara ett stort problem då det är dessa unga människor som behöver komma in på arbetsmarknaden för att vårt samhälle i framtiden skall kunna fungera. De arbetslösa ungdomarna och även arbetslösa generellt sett lever ofta i en värld som majoriteten av befolkningen inte har någon större inblick i. Detta skapar fördomar och myter om denna grupp, som t.ex. att de är lata och inte vill arbeta, att de är bortskämda och har som vana att få allt gratis och/eller att de har allt för höga krav på arbetslivet.

Ofta finns en bild av att det faktiskt finns arbete om man bara anstränger sig. Det finns även de som påpekar att denna syn har blivit vanligare. En studie utförd vid svenska socialhögskolan vid Helsingfors universitet, visar på att de arbetslösa under 90-talet oftare, såväl i Finland som i Sverige, implicit börjat framställas som skyldiga till att arbetslösheten inte minskar (Kroll & Blomberg, 2001, s.37).

Oavsett om man anser att arbetslösheten beror på de arbetslösas ovilja att arbeta eller på deras svåra situation så kan arbetslöshet ge upphov till ett antal mer eller mindre kända konsekvenser för de individer som drabbas av den. Däribland finns hälsoproblem, ekonomiska problem, skamkänsla och upplevelser av meningslöshet. Dessutom visar ett antal studier att arbetslöshet ökar risken för dödlighet vid jämförelse med individer med arbete:

Forskarna har kunnat konstatera att överdödligheten inte bara beror på att de sjukaste blir arbetslösa, utan att arbetslösheten i sig ökar risken för förtidig död högst avsevärt (Hammarström, 1996, s.140).

Men hur upplever och beskriver då arbetslösa ungdomar själva sin arbetslöshets konsekvenser. Hur ser de på sin situation och hur ser de på sina förutsättningar för framtiden? Det är arbetslöshetens konsekvenser utifrån den enskilde individens perspektiv som min studie inriktas på. Genom en explorativ studie vill jag få en större inblick och förståelse för den arbetslöses verklighet, genom att de arbetslösa ungdomarna själva berättar. Med andra ord vill jag snarare förstå och analysera de arbetslösas situation än att förklara den.

1.2 Syfte.

Genom flertalet kvantitativa studier har det påvisats att det finns ett samband mellan ekonomiska påfrestningar, hälsa och skam då det handlar om arbetslöshet. (se t.ex. Starrin, m.fl. 1998 eller Jönsson & Starrin 2000). I dessa studier har man använt sig utav statistiskt material, utarbetat utifrån färdiga frågor med givna svarsalternativ ställda till arbetslösa. I denna studie har jag istället intresserat mig för de arbetslösa individernas egna berättelser. Genom att använda mig av öppna frågor i öppna samtal med de arbetslösa i studien och inte använda mig av några givna svarsalternativ hoppas jag att intervjuerna i högre grad utgår från ungdomarnas egen tillvaro.

Den främsta anledningen till mitt val av inriktning på studien är att göra de arbetslösa ungdomarna till något annat än siffror samt att den moderna arbetslöshetsforskningen bygger till mycket stor del på enkät- och registerdata. Framförallt görs det få svenska, men även få internationella kvalitativa studier med arbetslösa. Istället är det mycket av forskningen från 1930-talet som har en kvalitativ inriktning. (Mer om 30-talets forskning kommer att tas upp i nästa kapitel).

Syftet är därmed att med hjälp av kvalitativa intervjuer visa på enskilda arbetslösa individers berättelser och syn på den verklighet de lever i och vilka konsekvenser de upplever av arbetslösheten. Dessutom har studien som syfte att skapa en inblick i vad det är som gör att arbetslöshet upplevs så olika av olika individer. T.ex. varför arbetslöshet kan ge vissa människor allvarliga hälsomässiga problem medan andra inte alls upplever de konsekvenserna. En del arbetslösa kan t.o.m. uppleva arbetslösheten som en lättnad och som någonting positivt.

Som bakgrund för studien ligger två indelningar av arbetslöshetens konsekvenser som jag funnit i forskningen om arbetslöshet. Den ena gruppen är likt ovan nämnt ekonomi, skam och självuppfattning och vad dessa har för påverkan på situationen som arbetslös. Den andra kategorin består av tre olika individuella reaktioner på arbetslöshet, romantisk-, tragisk- och komplex arbetsförlustförlust (Ezzy, 2001). Ezzy vill visa med hjälp av dessa kategorier på hur den enskilde individens livshistoria påverkar hur hon reagerar på att förlora sitt arbete och att vara arbetslös.

En tanke är dessutom att se hur de arbetslöshetsteorier jag tänkte ta upp i studien fungerar i förhållande till ungdomars tolkning av sin situation. Teorierna är inte inriktade på någon åldersgrupp överhuvudtaget, utan är generella arbetslöshetsteorier. Det skulle det kunna tänkas att det kan finnas åtskillnader mellan hur ungdomar reagerar på arbetslöshet och vilka konsekvenser arbetslösheten innebär för dem gentemot följderna för arbetslösa generellt sett. Orsakerna till en sådan olikhet skulle kunna vara flera, t.ex. olika ekonomiska behov, olika syn på arbete och/eller att utanförskapet blir skiftande stort inom olika åldersgrupper.

2. Tidigare forskning

Vad man till att börja med skulle kunna säga om forskningen kring arbetslöshetens konsekvenser är att den har följt de ekonomiska kriser vi haft under 1900-talet. När kriser uppstått som har bidragit till ökad arbetslöshet har också forskningen kring arbetslöshetens konsekvenser ökat (Jönsson, 2003).

Arbetslöshetens konsekvenser har studerats sedan början utan 1930-talets depressionsår. Gemensamt för de tidiga studierna utförda just under denna tid är att de framförallt bestod av kvalitativa data, Man kommer i många fall tätt in på intervjupersonerna och man beskrev ofta hur arbetslösa upplevde sin situation snarare än att man skapade teorier kring fenomenet. Till skillnad emot dagens forskning så var konsekvenserna då mer koncentrerade kring ekonomiska problem. Även om andra former av lidande var en del av studierna så fick de inte samma utrymme. Att de ekonomiska konsekvenserna fick större plats i de ”klassiska” undersökningarna är kanske inte så överraskande med tanke på skillnaden vad det gäller arbetslöshetsersättning och social trygghet mellan dagens situation och den som var under 30-talet.

De senaste tjugo åren har arbetslöshetsforskningen tagit fart igen. Vad som framförallt skiljer den klassiska arbetslöshetsforskningen från den moderna utöver det som redan nämnts är att den moderna arbetslöshetsforskningen präglas av kvantitativa undersökningar med en betydligt större vilja till att skapa teorier och modeller kring arbetslösheten och dess konsekvenser. Man börjar också mer intressera sig för psykosociala konsekvenser av arbetslösheten, något som präglat inriktningen hos flertalet studier, t.ex. (Starrin m.fl. 1985 och Jönsson, 2003 etc.).

Den moderna arbetslöshetsforskningen spannar även över betydligt fler grupper av människor. Medan arbetslöshetsforskningen tidigare bestod framförallt av arbetarklassens öden så berörs idag i stort sett alla yrkesgrupper och klasser av arbetslöshet vilket också medför att arbetslöshetsforskningen idag har ett större studieområde (Jönsson, 2003).

2.1 Utdrag ur den klassiska arbetslöshetsforskningen

En av de första och också mest kända arbetslöshetsundersökningarna vad det gäller konsekvenser av arbetslöshet utfördes av Marie Jahoda, Paul F. Lazarsfeld och Hans Zeisel. Marie Jahoda och hennes kollegor fick i uppdrag att studera staden Marienthal som var en stad som var mycket hårt drabbad av arbetslöshet (Jahoda m.fl., 1933/1974). Forskarna i studien arbetade mycket nära de arbetslösa och samtliga arbetslösa familjer i staden var delaktiga i studien. Forskarna fann samband mellan ekonomiska förhållanden och individernas reaktioner på arbetslösheten. I detta samband fann de fyra olika typer av arbetslösa, dessa kallades av forskarna de *obrutna*, de *resignerade*, de *förtvivlade* samt de *apatiska*.

En amerikansk studie gjord av Bakke, som ledde till "Citizens without work" visade på hur den arbetslöses energi till att söka arbete efter hand avtar. Ju längre misslyckandet av att finna ett arbete pågår, desto mer dras den arbetslöse bort från arbetsmarknaden. (Bakke, 1940/1969). En av de främsta orsakerna till detta var att den mesta energin hos den arbetslöse gick till att försöka upprätthålla sin levnadsstandard. Då misslyckandet av att finna ett arbete blev långvarigt blev självtilliten allt mindre, vilket gjorde att den arbetslöse koncentrerade sig på sin situation för stunden istället för att ha kraft till att söka arbete. (Bakke, 1940/1969). Bakke menade också att man inte kan förstå individens upplevelse av arbetslösheten och dennes självtillit utan att ha kunskap om dennes tidigare arbetsliv. (Jönsson, 2003).

Det sistnämnda är mycket intressant och något som inte är vanligt i studier vid den här tidpunkten. Betydelsen av det tidigare arbetslivet är något som kommer att tas upp mer senare i min studie.

2.2 Utdrag ur den moderna arbetslöshetsforskningen

Den svenska arbetslöshetsforskningen fick ett rejält uppsving i början på 1990-talet då arbetslösheten i Sverige var mycket hög. Det är också under denna period som arbetslöshetsforskningen i Sverige till stor del kommer att bestå utav kvantitativa metoder.

I forskning utförd av arbetslöshetsforskarna Leif R Jönsson och Bengt Starrin under mitten av 1990-talet, där man ville undersöka den ohälsa och sociala problem som arbetslösheten skapar, utfördes en stor kvantitativ studie. Det statistiska materialet applicerades på den s.k. ekonomiskam modellen som kommer att få en djupare beskrivning i nästa kapitel. Modellen kan dock kort sägas innebära att ju starkare upplevda ekonomiska konsekvenser och upplevd skam av arbetslösheten, ju besvärligare blir konsekvenserna och upplevelsen av arbetslösheten. Resultatet visade att längden av arbetslösheten hade ett samband med hur stora sociala kontakter man hade. Ju längre en person var arbetslös, desto mer socialt isolerad hade denne blivit. (Jönsson & Starrin, 1998). I sin tur visade sig detta ha ett tydligt samband med ekonomiskam modellen. Ju allvarigare ekonomiska påfrestningar och skamgörande erfarenheter desto större del av deltagarna i studien hade drabbats av ohälsa och sociala problem. (Jönsson & Starrin, 1998)

En stor del av den svenska moderna arbetslöshetsforskningen bygger på kvantitativa nedläggningsstudier i samband med företagsnedläggningar där ett stort antal individer har förlorat sina arbeten. En av de största av detta slag gjordes i samband med nedläggningen av Billeruds fabrik i Jössefors (Backlund, 1973). Backlunds undersökning påbörjades redan under varseltiden och pågick till tre år efter nedläggningen. De som fick försämrade ekonomi uppgav att de fått sämre fysisk psykisk hälsa. Det var främst i gruppen av långtidsarbetslösa som forskarna fann att det psykiska välbefinnandet påverkades negativt. Resultatet av detta blev att den egna identiteten försvagades och att man så småningom tog på sig omvärldens syn och uppfattade sig själv improduktiv och som bidragstagare. Många blev passiviserade och inaktiva i samhället genom den skam och de skuldkänslor som upplevdes. (Jönsson, 2003:kap2).

3. Teorier och modeller

I detta kapitel kommer jag att presentera och diskutera de teorier och modeller som jag anser vara de viktigaste och mest relevanta i förhållande till min egen studie

3.1 Jahodas teori om manifesta och latent funktioner

De manifesta och latent funktionerna av arbetet skulle också kunna kallas de direkta och dolda eller möjliga funktioner som arbetet ger den arbetande. Marie Jahoda menar att förutom de givna manifesta konsekvenserna av arbetet som är i första hand de ekonomiska d.v.s. de som ger den anställde möjlighet att tjäna sitt levebröd, så har arbetet också fem latent funktioner. Dessa latent funktioner är psykologiska behov som lönearbetet tillgodoser och som tillhör de grundläggande mänskliga behoven (Ezzy, 2001, kap2). Dessutom ger arbetets latent funktioner individen en social identitet.

Dessa latent funktioner som arbetet har är enligt Jahoda (Jahoda, 1971):

- Arbete ger oss en särskild tidsuppfattning.
- Arbete vidgar vår sociala horisont. Vi får gemensamma värderingar utanför familj, vänskrets och grannskap.
- Arbete ger oss en förankring i ett kollektiv vars styrka övervinner vår egen.
- Arbete ger oss status och identitet.
- Arbete tvingar oss att utföra handlingar och gör oss aktiva.

Jahoda medger att listan över latent funktioner inte är komplett, men trots detta är ovanstående funktioner viktiga för uppfyllandet av grundläggande mänskliga behov. Detta förklarar enligt Jahoda varför människor ofta föredrar att arbeta under usla förhållanden framför att vara arbetslösa. Jahoda menar även att detta är en anledning till att arbetslöshet slår hårt också emot de som är ekonomiskt trygga då de drabbas av arbetslöshet (Ezzy, 2001, kap2). För att få alla dessa latent funktioner uppfyllda i kombination med de manifesta finns det enligt Jahoda inget alternativ till arbetet:

For one or more of these latent consequences of employment can be obtained through other forms of work – in voluntary organisations, neighbourhood activities, hobbies or the like –but there is no other institution in modern societies

which combines a necessary manifest function with enforcing all of these latent consequences in an obligatory fashion (Jönsson, 2003, s. 23).

Vad jag anser saknas i denna typ av funktionalistiska teori är att se på variationer i verkligheten. Jag saknar även ett större problematiserande utav tolkningen. Det kan lätt bli en romantiserad bild av arbetet som inte alls stämmer i alla människors verklighet.

Trots att teorin visar på intressanta konsekvenser av arbetslösheten i dagens samhälle så är de ekonomiska konsekvenserna ej av det slag de var under 1930-talets studier. Jahoda ser heller inte till de olika behov av dessa latent funktions som olika individer kan tänkas ha. Dessutom kan man tycka att arbetet i sig romantiseras av Jahoda. För vissa människor kan arbetet verkligen vara isolerande, som Ezzy säger i sitt arbete "Narrating unemployment":

Empirical studies have in addition demonstrated both that people leaving dissatisfying and stressful work often welcome unemployment as a relief and report improved psychological well being (Ezzy, 2001, s.14).

3.2 Ekonomi-skam modellen

Ekonomi-skam modellen togs fram under mitten på 1990-talet av socialforskaren Bengt Starrin tillsammans med hans medarbetare vid Karlstad universitet. Syftet med modellen var att skapa en ökad förståelse för varför en del drabbas hårt av arbetslösheten, medan andra knappt alls påverkas av att vara arbetslösa. (Jönsson, 2003, art.5).

För att förstå sambandet mellan arbetslöshet, ohälsa och sociala problem använder man sig av betydelsen av två förhållanden: grad av ekonomisk påfrestning och grad av skamgörande erfarenheter. Antagandet är att ju högre den ekonomiska påfrestningen är under arbetslösheten och ju mer skamgörande erfarenheter man upplever som arbetslös, desto allvarigare blir de hälsomässiga och sociala konsekvenserna. Modellen kan visa även på en motsatt reaktion hos människor som knappt alls påverkas av arbetslöshet. Ju mindre den ekonomiska påfrestningen är och ju mindre erfarenheter man har av omgivningens skamgörande, desto mindre allvarliga blir de hälsomässiga och sociala konsekvenserna av arbetslösheten (Jönsson & Starrin, 1998, kap3).

Modellens ekonomiska aspekt visar på lönens betydelse, samt det värde som pengar har för t.ex. levnadsstandard och trygghet. Den ekonomiska dimensionen i modellen som vanligtvis kallas ekonomisk påfrestning skulle kunna sägas vara skillnaden mellan faktiskt inkomst och behovet av inkomst. Den andra delen i ekonomi-skam modellen står för det potentiellt

skamfyllda i att vara arbetslös. Viktigt att påpeka är att i ekonomi-skam modellen innebär skam inte ett mått på hur mycket skam individen upplever i sin vardag. Snarare handlar det här om den arbetslöse har haft skamgörande erfarenheter, i större eller mindre omfattning. Skamkänslan beskriver Jönsson & Starrin på följande vis i sin studie "Ett annat liv":

Skam kan sägas vara mindervärdighetens eller underlägsenhetens känsla. Som fenomen betraktat innebär känslan av skam att man blir sedd och bekräftad på ett smärtsamt förminskat sätt (Jönsson & Starrin, 1998, s.15).

Man kan därmed säga att ekonomi-skam modellen inriktar sig på två klart starka sociala behov som är svåra att tillfredställa eller upprätthålla om man är arbetslös. Det är för det första behovet att ha tillräckligt med pengar och för det andra behovet av att vara socialt accepterad. (Jönsson, 2003).

Jag anser ekonomi-skam modellen vara ett mycket intressant redskap i arbetslöshetsforskningen, trots att den "slukar" näst intill allt som innebär konsekvenser av arbetslöshet och därmed gör det mycket svårt att falsifiera den. Den främsta anledningen till att ta med modellen i studien har varit att den vanligtvis är ett verktyg i kvantitativa metoder. Detta har väckt min nyfikenhet kring dess användbarhet i en kvalitativ studie.

3.3 Ezzys tre huvudtyper av reaktioner på arbetslöshet

Douglas Ezzy menar att den arbetslöses livshistoria och arbetslivserfarenhet starkt påverkar dennes reaktion på arbetslöshet. Man kan inte säga att arbetslöshet allmänt har vissa konsekvenser. Följderna beror snarare på den enskilde individens livshistoria.

Ezzy identifierar tre huvudtyper av hur förlust av arbetet upplevs. Dessa är romans, tragedi och komplex arbetsförlust (Ezzy, 2001).

- Arbetsförlust som en romans: arbetslösa uttrycker här positiva erfarenheter. De berättar om djup otillfredsställelse vid tidigare arbete och ser arbetslösheten som en möjlighet till självförverkligande och nya möjligheter. Vidare delar Ezzy in kategorin i svag respektive stark romans. Den svaga yttrar sig genom att man lämnar arbetet mer likt en flykt utan att ha några planer för framtiden. Känslan av romans i denna kategori är ofta kortvarig då arbetslöshetens negativa konsekvenser ofta kommer ikapp individen så småningom. Arbetslösa i den kategori Ezzy kallar för stark romans har en mer aktiv roll som arbetslös och lämnar arbetet för att ta ett

nytt steg i livet och har planer och idéer för sin framtid. Arbetslösheten är i detta fall en möjlighet för att ta detta steg.

- Arbetsförlust som tragedi: här uttrycks traumatiska upplevelser vid arbetsförlusten. Den arbetslöse upplever stora svårigheter att finna ett nytt arbete. De arbetslösa i denna kategori har ofta en känsla av att inte vara behövda och en känsla av att vara värdelösa vilket i sin tur leder till nedstämdhet och självförakt. Ofta finns en stor lucka mellan den person man anser sig vara idag och det idealsjälv som personen har av sig själv. Dessutom upplever de arbetslösa i denna kategori ofta ekonomisk stress.

- Komplex arbetsförlust: här är arbetsförlusten en del av en eller flera händelser som inte har med arbetsförlusten i sig att göra, men som är minst lika viktiga. Dessa händelser kan vara t.ex. skilsmässa, sjukdom eller byte av bostadsort och vara av både positiv och negativ art. Resultatet av arbetsförlusten i dessa fall kan vara av olika slag, i vissa fall kan det vara någonting positivt där den drabbade kan ta hand om andra problem. I andra fall kan det bli allt för mycket att ta hand om på en gång för den arbetslöse.

Vad som kort bör nämnas är att Ezzys teori om arbetsförlust som "status passage" är bakgrunden till ovanstående kategorier. Begreppet "status passage" innebär att arbetslöshet inte är en slutstation utan en del i en process. Ezzy menar att man går från arbete till arbetslöshet och från arbetslöshet till en annan status, t.ex. arbete eller studier. Och det är utifrån dessa längre processer som de arbetslösa hanterar "status passage" på olika vis. Då man har olika erfarenheter och förutsättningar. Det är när man misslyckas med denna "status passage" och strävan efter mening i tillvaron som det psykiska välbefinnandet påverkas negativt (Ezzy, 2001).

Ezzys roll i min studie är att han visar på den vikt de arbetslösas tidigare erfarenheter av arbetslivet har för hur de upplever sin situation som arbetslösa. Dessutom finner jag ett stort intresse i Ezzys komplexa syn på individuella erfarenheter samt synen på att arbetslösheten inte nödvändigtvis behöver vara något som upplevs som negativt.

3.4 Maslows behovspyramid

Psykologen Abraham Maslow har skapat en pyramid eller hierarki av människans behov (Bilaga 2). Maslow anser att alla individer har en impuls och strävan emot att utveckla sina potentialer. Han har en tro på att alla människor mår bättre och kan utveckla dessa potentialer

om vi är fria att uttrycka oss själva och därmed också kunna vara oss själva. (Pervin & John 2000).

Grundtanken är att alla individer, vid varje tidpunkt, har ett antal konkurrerande behov. Men ett av dessa behov är starkare än de andra och driver individen till att handla för att försöka uppfylla behovet. Det är utifrån ovanstående syn som behovspyramiden skapats, för att se på behovens utveckling från grundläggande till mer komplexa behov. De olika grupperna av behov är enligt Maslow: fysiska behov, trygghetsbehov, samhörighetsbehov, socialt accepterande och erkännande och slutligen behov av självförverkligande. Alla människor har samtliga behov som finns i behovspyramiden, men det är bara otillfredsställda behov som utlöser energi och aktivitet, d.v.s. är motiverande. (Atkinson. m.fl. 2000).

Individen rör sig uppför behovstrappan när behoven på lägre nivå är tillfredsställda. Om tidigare tillfredsställda behov på lägre nivå hotas rör sig individen nerför behovstrappan för att på nytt först tillfredsställa dessa mera basala behov.

There is a hierarchy of needs, ascending from the basic biological needs to the more complex psychological motivations that become important only after the basic needs have been satisfied (Atkinson. m.fl. 2000, s.471).

4. Metod

4.1 Metodval

En metafor av Jan Trost säger en hel del om när den kvalitativa metoden bör användas:

Vill jag veta hur många blommor av skilda slag som finns på ängen så skall jag gå ut och räkna dem (kvantitativ studie). Vill jag veta vilka sorter som förekommer och hur deras livsbetingelser ser ut så skall jag inte räkna utan söka finna variation och försöka förstå deras situation (Trost, 1997, s. 16).

I denna studie har jag valt att använda mig utav kvalitativ metod där jag via halvstrukturerade intervjuer av fem unga arbetslösa, försökt att få en infallsvinkel på deras upplevelser av arbetslöshet där intervjupersonernas berättelser är mer styrande för studien, till skillnad mot studier med hjälp av enkät och/eller frågeformulär.

I en kvantitativ studie är det forskaren som formulerar både frågorna och svarsalternativen, medan det i en kvalitativ studie är de intervjuade som själva formulerar sina svar på egen hand (Kvale, 1997).

Syftet med metoden och intervjuerna är att skapa fördjupad insikt och förståelse för ett antal olika arbetslösa individers upplevelser av arbetslöshet och dess konsekvenser.

4.2 Val av intervjupersoner

Urvalskriteriet för de intervjuade i studien var att de var arbetslösa och hade varit det i minst tre månader. Dessutom har ett urval gjorts när det gäller ålder, gränsen är satt så att intervjupersonerna är mellan 22-30 år.

Vad som närmare bör definieras är vad som menas med arbetslös i denna studie. Arbetslöshet kan ha olika definitioner, en del menar att den individ som vill ha arbete men inte kan få ett är arbetslös, medan andra hävdar att arbetslöshet skall ses som en påtvingad frånvaro från arbetsmarknaden (Jönsson, 2003).

I denna studie är en arbetslös den som är helt utan arbete eller har ett deltidsarbete men är ute efter att arbeta heltid. Med arbete menar jag i denna studie lönearbete. Ideellt arbetande kommer därmed att räknas som arbetslösa.

4.3 Tillvägagångssätt

Intervjupersonerna i studien har blivit utvalda på följande sätt: de två första (Michael och Andreas) kontaktades via arbetsförmedlingen i en större svensk stad. De var till en början tveksamma till att delta i intervjun men då jag berättat lite om vad det hela handlade om lät de genast mer positiva. De övriga tre (Petter, Daniel och Daniela) har jag kommit i kontakt med genom att jag har hört mig för bland släkt och vänner. Viktigt att påpeka är dock att ingen av deltagarna har varit personlig bekant med mig. Detta för att undvika de problem som personlig bekantskap kan innebära.

Intervjuerna utfördes i samtliga fall utom i Petters fall i intervjupersonens bostad. En fördel med detta var att intervjupersonen kunde känna sig avslappnad och bekväm. I Petters fall skedde intervjun på en restaurang, mest p.g.a. att Petter och jag bodde relativt långt ifrån

varandra och just denna dag befann oss i samma stad. Att utföra en intervju på en plats som denna kan ha sina problem, så som högt ljud i bakgrunden, stressigt och det kan vara svårt för intervjupersonen att slappna av. Men inget problem av dessa slag uppfattades av mig i detta fall. Intervjuerna utfördes med hjälp av en semistrukturerad intervjuguide (se bilaga 1).

Vid samtliga intervjuer användes bandspelare. Detta var inget som någon av intervjupersonerna uttryckte något problem med eller verkade obekväma med. Att använda sig av bandspelare i en explorativ studie som denna ger större möjlighet till att koncentrera sig på intervjupersonens berättelser samt ger större möjlighet till att återge dennes utsagor så tydligt som möjligt. Samtliga intervjuer tog någonstans emellan 45 och 60 minuter. Var och en utav intervjuerna ägde rum under ett tillfälle.

Samtliga deltagande i studien fick i förväg veta syftet med undersökningen och det uttrycktes tydligt att deras deltagande är helt frivilligt. Jag angav att anonymiteten skyddas genom att identifierande uppgifter kommer att tas bort ur studien.

För att analysera det insamlade materialet skrevs intervjuerna ut ordagrant, inklusive upprepningar, pauser, skratt och suckar. Detta gjordes för att så nära som möjligt kunna återge samtalet mellan intervjuaren och intervjupersonen.

4.4 Tillförlitlighet och validitet

För att stärka validiteten har jag som nämndes tidigare beskrivit min studie och berättat hur intervjusituationen kommer att gå till för de kommande intervjupersonerna så att de intervjuade kunde ta ställning till om de hade intresse av att delta i studien. Dessutom har tillfälle valts som ger de intervjuade tillfälle att själva bestämma när intervjun skall göras. Detta en bra utgångspunkt för god validiteten d.v.s. som mått på att undersökningen verkligen undersöker vad den skall.

Tillförlitligheten i kvalitativa studier handlar till stor del om forskarens skicklighet att under analysen ifrågasätta och teoretiskt tolka materialet vilket gör validiteten till något som bör has i åtanke under hela studiens gång (Kvale, 1997).

Dock skall påpekas att både intervjuaren och intervjupersonen påverkar hur intervjun kommer att utvecklas. Kvale menar att intervjun är varken subjektiv eller objektiv utan bygger på en intersubjektiv interaktion. En studie av detta slag innebär ingen generaliserbarhet. Istället ger

den insikt i hur arbetslöshetens konsekvenser upplevs av olika individer, i detta fall just de fem som deltar i studien ifråga.

5. De arbetslösas berättelser med teoriansknytning

I detta kapitel kommer de intervjuades berättelser att presenteras utifrån en analys med teoriansknytning. Formen för presentationen kommer att till stor del ha sitt ursprung ur två av de teorier som beskrevs i kapitel 3. För det första utgår jag från ekonomi-skam modellen, dessutom använder jag i min analys Ezzys tre huvudtyper: arbetslöshet som romans, tragedi eller komplex arbetsförlust.

I den första delen av de intervjuades berättelser som innefattar tre delar kommer jag att ta upp hur den ekonomiska situationen har påverkats av arbetslösheten, skamgörande erfarenheter samt hur hälsa och självuppfattning eventuellt har påverkats av arbetslösheten. Den andra delen bygger på Ezzys tre kategorier av reaktion på arbetslöshet, romans, tragedi eller komplex arbetsförlust utifrån de arbetslösas berättelser.

Innan jag går vidare till intervjupersonernas berättelser tänkte jag inleda med att göra en kortare presentation av intervjupersonerna. Jag vill även påpeka att namnen på intervjupersonerna är fiktiva, detta för att individerna i studien skall vara anonyma.

5.1 Presentation av intervjupersonerna

Michael 25 år. I ungefär åtta månaders tid har Michael varit arbetslös sedan industriföretaget han arbetade på tidigare drog in på personalen på hans avdelning. Michael tyckte närmast att det var en skön känsla att slippa gå till arbetet, åtminstone till en början. Han bor idag hemma hos sina föräldrar och säger sig trivas ganska bra med sin situation. Michael anser sig som arbetslös ha mer tid över till att leva och tycker sig få ut någonting positivt av arbetslösheten genom att han idag orkar röra på sig och känner sig mer aktiv, vilket han inte alls orkade med då han arbetade.

Andreas 24 år. Andreas har varit arbetslös i fyra månader, han slutade p.g.a. som han själv säger att han tröttnade helt enkelt. Andreas arbetade tidigare på en stor industri där han upplevde arbetet som mycket fysiskt ansträngande och enformigt, dessa två faktorerna var

några av de främsta orsakerna till att han slutade. Sin tid som arbetslös vill han använda till att reda ut vad han vill göra med sitt liv. Han uttrycker tydligt att han upplevde en stor lycka över att lämna sitt arbete.

Petter 22 år. Petter arbetade som fritidsledare innan han blev arbetslös p.g.a. besparingar i kommunen för ungefär ett år sedan. Petter trivdes mycket bra på sin tidigare arbetsplats och kan mycket väl tänka sig att arbeta med liknande arbetsuppgifter igen. Idag ser Petters situation som arbetslös lite speciell ut, han är musiker och lägger ner oerhört mycket tid på detta tillsammans med sitt band. Han kan därför inte ta vilket arbete som helst, dessutom får han in en inkomst genom musiken även om denna är mycket osäker.

Daniel 25 år. Ett avtal om att Daniel skulle ta sitt körkort inom en viss tid, vilket Daniel misslyckades med har gjort att han fick lämna sitt arbete för ungefär ett och ett halvt år sedan. Daniel tycker att situationen som arbetslös är mycket besvärlig och värdesätter ett arbete mycket högt. Daniel uttrycker att han närmast känner sig åsidosatt av samhället och skulle önska mer hjälp ifrån samhället för att få jobb, då han anser sig göra allt vad han kan för att få ett arbete. Dessutom berättar Daniel om en mycket besvärlig ekonomisk situation som arbetslös.

Daniela 29 år. Daniela berättar under intervjun om mycket dåliga arbetslivserfarenheter. Under de senaste sju åren har Daniela varit frånvarande från arbetsmarknaden, det har varit både som arbetssökande och som sjukskriven av olika anledningar. Idag har Daniela ett stort behov av ett arbete som hon själv säger p.g.a. det sociala utanförskapet och hennes ekonomiska situation, då hon också har en son att försörja. Daniela visar tydligt på att sonen i många fall är hennes enda sociala kontakt och kontakt med omvärlden. Hon tror sig däremot ha mycket svårt att få ett nytt arbete både av den anledningen att hon varit borta så länge från arbetsmarknaden som hon har, samt att hon har svår allergi som är svårt för arbetsplatserna att anpassa sig till.

5.2 Ekonomiska svårigheter

Ekonomiska svårigheter är en av de vanligaste konsekvenserna man tänker på när man talar om arbetslöshet. Många gånger är det svårt att upprätthålla den levnadsstandard som man har skapat under sin tid som arbetande. Man brukar tala om två känslor som är förknippade med ekonomisk påfrestning, den ena är rädsla och den andra är skam:

Att leva under hög grad av ekonomisk påfrestning innebär att leva under ett påtagligt hot om att pengarna inte räcker till för det allra nödvändigaste som t.ex. varierande och näringsrik kost. Ekonomisk påfrestning är ett uttryck för en fara, för ett hot. Men ekonomisk påfrestning är sannolikt även i varierande grad förknippat med en känsla av skam. Brist på pengar utgör inte bara en fara i dess allmänna mening. Brist på pengar kan också skapa en känsla av skam. Man skäms för sin ekonomiska belägenhet, att inte kunna leva upp till sociala förväntningar (Jönsson, 2003, s.49).

Trots att ekonomiska svårigheter är ett vanligt problem för arbetslösa, så är inte så att alla arbetslösa upplever dessa svårigheter. Vissa upplever endast en måttlig skillnad eller ingen skillnad alls vad det gäller deras ekonomiska situation som arbetslös.

Michael som bor hemma hos sina föräldrar och därmed inte har en del av de utgifter som många andra har anser inte att han upplever någon direkt ekonomisk påfrestning som arbetslös och inte heller att detta skulle vara något som gör behovet av ett arbete större. På frågan om han upplever någon ekonomisk påfrestning som arbetslös svarar han:

Nej det gör jag ju inte, för jag bor ju hemma och så. Så det är ju lugnt. Men visst, hade jag inte bott hemma hade jag väl haft helt andra utgifter vilket säkert hade gjort det jobbigt.

Men trots att det är så att *Michael* inte har någon större anledningen att oroa sig över sin ekonomi så är det trots allt så att ekonomin är vad han upplever som det mest negativa som arbetslös. Då han berättar om vad som är det mest besvärliga med att vara arbetslös säger *Michael*:

Att tjäna mindre pengar, allt handlar ju om pengar. Att behöva vänja sig vid att ha mindre pengar.

Andreas som till en början då han blev arbetslös hade en del strul med utbetalning av arbetslöshetsersättning vilket gjorde att han var utan pengar för en period upplever inte heller han några ekonomiska svårigheter. Han anser sig inte vara i behov av en större inkomst än vad han har idag, ”jag gör ju inget för dom så det känns ju underbart”.

Samtidigt vill *Andreas* påpeka att han inte har det behovet av pengar som man kanske har då man skaffat sig betydligt större utgifter samt då man varit arbetslös än längre tid. Man bör ha i åtanke att *Andreas* har varit arbetslös i fyra månader då intervjun genomfördes, vilket kan vara en förhållandevis kort tid.

En lite speciell situation vad det gäller ekonomiska svårigheter befinner sig *Petter* i som arbetslös. *Petter* har medvetet valt att inte ha någon arbetslöshetsersättning, då han anser att detta vore fel eftersom han inte kan ta vilket arbete som helst eftersom att han lägger ner så mycket tid som han gör på musiken. De pengarna *Petter* får in får han istället via musiken via skivförsäljning och spelningar. Någon större trygghet i sin ekonomi upplever inte *Petter*:

Man har ju inte den där säkerheten när det gäller det ekonomiska, utan det är ju då perioder då man spelar mycket eller säljer mycket skivor och så. Då får man pengar så att det räcker och blir över men vissa månader då blir det ju ingenting och då är det klart att det blir lite problem och man blir lite orolig då man inte har dom där kanske 10 000 kronorna i månaden. Så det blir lite oroligt vissa månader då man inte vet hur det blir.

Trots att som han berättar under intervjun arbetar en del svart och får hjälp av sin mamma så är det är en ganska osäker situation som *Petter* beskriver:

Det är jobbigt naturligtvis med osäkerheten och att man inte vet riktigt hur det blir, det blir ju nästan att man lever vecka för vecka i princip. Det är ju svårt att planera större grejer att göra, utan man får ju ta det lite som det kommer.

Men trots den osäkerhet och ekonomisk stress som *Petter* upplever så säger han sig inte uppleva problem med att betala räkningar och liknande, utan det blir som han själv säger: ”självgående”.

Daniel uttrycker tydligt att anledningen till att han trots allt stannade på sin gamla arbetsplats var den goda lönen där och det behov han hade av den. *Daniel* berättar att han fått stora ekonomiska problem i och med sin arbetslöshet:

Jag har i alla fall en räkning hos kronofogden just nu, och hos inkasso har jag inte en aning om hur många ärenden jag har.

Vidare berättar *Daniel* om att han har problem med att betala sina räkningar varje månad, vilket leder till att han måste låna pengar i slutet av varje månad för att kunna klara sig överhuvudtaget.

Det som framförallt drabbas av den ekonomiska situationen är det sociala livet berättar *Daniel*:

Ja man kan ju inte göra lika roliga saker, man kan ju inte hitta på lika mycket

som man kunde när man jobbade, och det är ju just därför som man heller inte kan umgås lika mycket med sina kompisar. Man kan ju inte följa med på allt och göra alla de saker som de som jobbar kan göra.

Svartjobb är något som Daniel anser sig ha varit tvungen att tacka ja till för att klara sig. Den första sommaren var det nödvändigt för att han skulle kunna klara av sin situation överhuvudtaget som han själv uttrycker det.

”Ja man får ju verkligen vända och vrida på slantarna” säger *Daniela* då jag frågar om hon upplever några ekonomiska problem som arbetslös. Daniela berättar vidare att hennes ekonomiska problem sträcker över en lång tid tillbaka. Det började med uteblivna utbetalningar av arbetslöshetsersättningen, vilket ledde till räkningar hos kronofogden. Dessa skulder hänger med Daniela än idag. Även de räkningar hon får idag berättar hon att hon har svårt att betala. Hon har även varit nära att bli vräkt ifrån sin lägenhet, men klarat sig undan detta med nöd och näppe med socialtjänstens hjälp.

Då jag frågar Daniela om det är något som hon får undvara p.g.a. hennes ekonomiska situation svarar hon:

Alltså, nu betalar jag ju inte kronofogden och dom de pengarna så jag klarar ju mig så sett nu, men jag kan ju liksom inte åka på en resa eller, det är ju knappt så att man har råd med cigaretter en hel månad. Så såna saker, men jag menar mat och så, man får ju pussla lite, jag kan ju inte gå ut som alla andra kan göra. Man får ju göra det som måste göras och så får man se vad som blir över, eller om det är jul eller födelsedagar, skall jag köpa födelsedagspresenter eller julklappar till min son, jag menar man vill ju ändå köpa en del liksom, då får jag ju undvara annat liksom. Då kan jag ju inte gå ut med mina vänner på två till tre månader liksom, det är ju så.

Problematiken som tas upp här diskuteras av Anne Hammarström (1996). Där skriver Hammarström:

Det blir en psykologisk stress att ständigt leva i ovisshet om man kan betala räkningarna och om det blir pengar över till familjens behov av dagligvaror samt till fritidsintressen. Arbetslöshet kan medföra att handlingsutrymmet blir begränsat jämfört med vänner och bekantas. (Hammarström, 1996, s. 221).

5.3 Skamgörande erfarenheter

En studie utförd av Jönsson & Starrin (1998) visar på att mer än hälften av de arbetslösa i deras studie hade upplevt skamgörande erfarenheter i relation till deras arbetslöshet. Detta kunde visa sig på flera olika sätt t.ex. upplevelser av att andra tagit avstånd från dem, att de blivit betraktade som mindre kunniga, lata eller att folk inte varit intresserade av vad de har att säga.

När man talar om skam kan man också nämna arbetets latent funktion som status och identitet. Här fyller arbetet enligt Starrin och Jönsson en viktig social funktion. Bristen på uppfyllande av status och identitet kan vara skamgörande för den arbetslöse. Begreppet skam kan både referera till en intensiv känsla och till en relation mellan två eller flera individer. Skam kan sägas vara mindervärdighetens eller underlägsenhetens känsla. Skam är en känsla som dyker upp då individen blir medveten om en svaghet hos det egna jaget, ett mål eller förväntan som man inte kan leva upp till (Jönsson, 2003).

Ofta relateras brist på det sociala erkännandet till beroende. Ekonomiskt beroende har i dagens samhälle en negativ klang.

Om du är beroende är du en person som inte kan stå på dina egna ben och försörja dig själv och din familj, du är en ofri och osjälvständig människa (Jönsson, 2003, s.39).

Istället står en fri individ för att vara en individ som är självständig, självförsörjande och en stark individ. Att vara beroende är inte ”fint”. Det kan till och med vara en bekräftelse på att en person har misslyckats i sitt liv och istället har intagit rollen som samhällsparasit.

Daniel berättar då jag frågar honom ifall han anser att folk i hans omgivning ibland betraktar honom som lat:

Ja, i stort sätt varje gång man pratar med sina vänner. Dom tror ju inte att man söker jobb eller någonting, dom tror ju inte ens att man försöker fixa ett jobb. Dom tror ju att jag trivs med att gå hemma. Dom säger att jag får ta tag i mig själv nu och skärpa till mig och fixa ett jobb, som om det vore hur lätt som helst.

Daniel visar på vilket utanförskap han känner gentemot sina vänner och hur detta blir ett socialt problem för honom. I möten med nya människor säger sig Daniel uppleva situationen fruktansvärt pinsam:

Man får ju direkt sämre självförtroende när man berättar att man är arbetslös och man skall förklara varför och så.

Vidare berättar Daniel hur viktigt ett jobb är för honom, ”40 % av livet, utan jobb har man inget liv anser jag”. Trots detta anser han att många i hans omgivning tycker att han borde kunna göra mer än vad han gör för att få ett arbete. Detta är dock något som Daniel inte alls håller med om. Den främsta anledningen till att ett arbete är så viktigt som det är för Daniel är som han själv säger, ”att man får känna att man gör någon nytta på dagarna”.

En helt annan relation till skammen som arbetslös har *Michael*, han menar att det inte är något som han behöver tänka på idag då han är så ung.

Men är man kanske trettiofem till fyrtio år då kanske man blir så riktigt panikslagen att man inte har ett jobb och känner sig utanför samhället och så, men jag lider ju inte av det. Sen är man äldre så är det en massa stolthet och skit man skall tänka på, men jag bryr mig ju inte nu.

Trots att Michael uttrycker att han inte är stolt över att vara arbetslös och att det heller inte direkt är det första han berättar när man möter någon så anser han att han inte kan hjälpa att han är arbetslös. Folk drabbas av arbetslöshet varje dag menar Michael.

Den främsta anledningen till att Michael inte säger sig uppleva någon skam som arbetslös är enligt honom själv, för det första som nämndes ovan att han inte har nått den ålder där det blir mer besvärligt att vara arbetslös. Vidare anser han inte att arbete är en viktig del av hans liv och hans person:

Det finns ju viktigare saker, jag är ju inte det jag gör. Bara för att jag arbetar på ett lager så är jag ju inte lagerarbetare.

Även *Andreas* menar att han inte upplever några skamkänslor eller skamgörande erfarenheter som arbetslös. Snarare menar Andreas att människor i hans omgivning blir avundsjuka för att han slipper arbete för sina pengar.

När vi talar om att han kanske ljuger eller förskönar sin situation så svarar Andreas:

Nej det har jag inte, jag har ju bara varit arbetslös i ett par månader så man vet ju aldrig framöver, men nej inte ännu.

Samtidigt som Andreas menar att han inte upplever problem med skam så säger han att han märker av att folk anser honom som lat. Han upplever detta trots att ingen säger det rakt ut. Dessutom berättar Andreas att han tror att människor i allmänhet har en negativ bild av arbetslösa:

Jag tror att folk allmänt ser ner på folk som är arbetslösa, typ som att, lata och inkompetenta jävlar.

Petter menar på att han har så pass mycket att göra om dagarna att vare sig han själv eller människor i hans omgivning egentligen uppfattar honom som arbetslös i traditionell mening. Petter menar att han därmed inte behöver uppleva någon skam som arbetslös. Han arbetar ju i någon form genom musiken. Dessutom arbetar han en hel del svart vilket säkerligen kan fylla en viktig funktion:

Det känns ju då som de respekterar det arbete som jag utför, det tror jag är viktigt, att jag får uppskattning för det arbete jag utför, oavsett vad det är för arbete.

Enda gången då Petter talar om något som kan tänkas ha med skam att göra var då han talade om sitt bemötande hos arbetsförmedlingen:

Man får känslan av att dom tycker att det är jobbigt att det kommer en massa arbetslösa människor hit och klagar på att dom inte har något jobb och skäller på oss när inte vi kan fixa några jobb åt dom och så här.

Skam eller skamgörande erfarenheter är inget som Daniela heller vill använda sig utav för att beskriva sin situation. Istället vill hon hellre använda ordet ”genant”. Trots detta säger Daniela att det helt klart hade varit skönt att säga att hon studerade eller arbetade då hon träffar nya människor, istället för att behöva presentera sig som arbetslös. Dessutom anser sig Daniela bli uppfattad som lat:

*Framförallt av killar som man träffar och som man blir tillsammans med.
Men inte av vänner och så, utan det är ju av nya människor kan tycka det. Folk kan ju fråga varför jag går hemma och så.*

Även kontakten med potentiella arbetsgivare anser Daniela kännas besvärlig p.g.a. att hon har varit arbetslös så länge:

När man är i kontakt med olika jobb och dom undrar vad man har gjort under de här åren, att säga att man har varit hemma i över fyra år är ju inget som låter något vidare.

Vad som kort bör tilläggas då vi diskuterar skam i förhållande till arbetslöshet är betydelsen av den typ av bostadsområde som den arbetslöse lever i. Det kan mycket väl tänkas att en arbetslös i ett område med mycket låg arbetslöshet drabbas hårdare och i högre grad av skamgörande erfarenheter än en arbetslös i ett område där arbetslöshet är betydligt vanligare.

Anne Hammarström (1996) skriver följande:

Att många andra är arbetslösa kan innebära fler tillfällen till sociala relationer om dagarna. Det kan också betyda att arbetslöshet inte innebär en negativ stämpel för den enskilde drabbade. Det borde också vara lättare för de arbetslösa att förlägga skulden på strukturella förhållanden i samhället, istället för att klandra sig själva för den egna arbetslösheten. (Hammarström, 1996, s. 160).

5.4 Påverkan på hälsa och självuppfattning

I arbetslöshetsstudien gjord av Jönsson & Starrin (1998) uttryckte en stor del av de arbetslösa att de upplevde magbesvär, huvudvärk, sömnproblem, nedstämdhet samt nervositet och oro. Dessutom upplevde nästan tre fjärdedelar att deras syn på tillvaron blivit mörkare sedan de blivit arbetslösa. Man kunde även se en tydlig negativ utveckling som visade på en mörkare syn på tillvaron ju längre tid man var arbetslös.

Hälsa och självuppfattning har helt klart ett tydligt samband med de två tidigare kategorierna, ekonomiska konsekvenser samt skamgörande erfarenheter. Samband mellan ekonomiska svårigheter och nervositet är absolut inget ovanligt, inte heller sambandet mellan upplevelse av skam och försämrad självuppfattning. Snarare är det så att det ena är en starkt bidragande orsak till det andra.

Den engelske arbetslöshetsforskaren Ian Miles har i en studie försökt testa Marie Jahodas teori om arbetets latent funktioner i förhållande till arbetslöshetens konsekvenser för självuppfattning och hälsa. Resultaten av hans studie ger stöd för hur bristen på de latent funktionerna har en direkt relation till en försämrad självuppfattning och hälsa. (Starrin, 1985).

Daniela talar om att hon har blivit förslappad av att vara hemma, hon orkar ingenting längre enligt henne själv, dessutom upplever hon en stor tristess efter att ha varit arbetslös så länge som hon nu har varit.

Jag har sagt det att jag inte kan gå hemma längre, för det första för det sociala livet, det är helt borta och jag har inget att göra och jag blir deprimerad. Man går ju bara här hemma.

Daniela berättar vidare att hon blir deprimerad av att inte ha något att göra om dagarna:

Jag menar, jag tror att alla som går hemma länge som är arbetslösa blir deprimerade så småningom. Jag menar dom flesta jobbar eller går i skolan så man har ingen att vara med på dagarna, och gå och pilla här hemma är ju inte kul att göra varenda dag heller, man sitter ju och ugglar framför tv: n. man har ju inget socialt liv förrän alla kommer hem, man blir ju trött och liksom instängd på något sätt. Jag menar jag märker ju bara på min bror som också är arbetslös, ibland kunde han bara komma hit och sätta sig och inte säga ett ord och sedan bara gå igen utan att säga någonting. Det blir ju så till slut att man orkar inte göra någonting. Jag menar bara att komma ut och jobba två timmar någonstans, det skulle göra jättemycket, bara att få känna att man gör någon nytta. Jag sitter egentligen här hemma och väntar på att jag skall få hämta min son ifrån dagis, så att det blir lite liv och att man kan göra någonting. Jag menar jag lever nästan genom honom nu, han är mitt sociala liv liksom.

Sömnsvårigheter är något som Daniela berättar att hon upplever en hel del av numera. Oftast så ligger hon och sover när hennes son är på dagis. Rökning är ett annat problem hon säger sig ha fått genom arbetslösheten. Detta tror hon kommer att bli ett stort problem för henne den dagen som hon skall börja arbeta då hon inte kan röka hela tiden vilket hon säger sig göra numera.

Då jag under intervjun frågar Daniela om hon upplever en ökad nedstämdhet under hennes tid som arbetslös så svarar hon:

Ja absolut. Tänk dig vintern, man ser ju inte ens dagsljuset för att man orkar inte ens gå ut för fan. Kallt, äckligt och ingenting att göra, visserligen jag tränar ändå, men bara att ta sig dit bli jobbigt, man orkar inte du vet. Det blir värre och värre för varje år som går. Jag menar första året är ju helt okej, sedan går det bara neråt.

Daniela visar även en del tecken på dålig självkänsla då det handlar om möjligheten till ett nytt jobb, både osäkerheten till hur man går tillväga och inför bemötande av blivande arbetsgivare:

Sen så är ju arbetsförmedlingen mer så idag att du skall helt och hållet sköta dig själv, men eftersom jag mår dåligt psykiskt så har jag sagt till som det att jag klarar inte den biten själv. Och har man sedan varit hemma i fem år så vet man ju inte för det första hur man skall göra och man vågar ju inte ens att gå på en intervju, man är ju liksom livrädd verkligen, jag är livrädd för att komma ut i arbetslivet.

Närmast raka motsatsen berättar *Andreas*, han menar på att om det var någon gång han upplevde dålig självuppfattning och sämre hälsa så var det då han arbetade:

Tillvaron idag är fin. Då jag var på mitt arbete innan, där kan vi verkligen tala om nedstämdhet.

Vidare berättar *Andreas* att han idag tränar en hel del och har ett betydligt bättre socialt liv, något som han inte anser sig haft ork till då han arbetade. Dessutom säger *Andreas* att han idag har en betydligt bättre dygnsrytm då han inte längre arbetar vilket också kan påverka hans välbefinnande. Vad *Andreas* menar med det är att han arbetade kväll tidigare vilket gjorde hans dygnsrytm annorlunda än de i hans omgivning.

Jag är inte det minsta nedstämd för att jag inte har något jobb, så jävla bra var då inte mitt liv då jag arbetade. Så jävla bra är det inte att jobba sju till fyra som folk tror.

Så säger *Michael* då han får frågan hur han upplever sin situation som arbetslös.

Michael berättar likt *Andreas* att han idag orkar betydligt mer, han har börjat träna regelbundet vilket fått honom till att sluta röka bl.a. Någon nedstämdhet vill *Michael* heller inte höra talas om:

Nej då, jag känner mig inte uppgiven eller något sådant. Det är ju som så att det finns säkerligen tvåtusen jävla städjobb, jag skulle kunna ta ett imorgon om det är så. Därför kan jag ju inte heller känna mig uppgiven. Skulle jag bli utsparkad på gatan idag så känns det som jag skulle kunna fixa ett jobb inom en vecka.

Daniel däremot berättar om en mycket besvärlig situation som arbetslös och känner inte heller att han idag har tid till något som han inte skulle kunna göra då han arbetade:

Jag sover och spelar data och är bara hemma, jag försöker bara att få tiden att gå.

Trots att *Daniel* berättar att han söker en hel del jobb och även varit på en hel del anställningsintervjuer där han har fått negativt svar på sina ansökningar så verkar *Daniel* ha en

positiv syn på sin framtid och tror sig snart finna ett arbete. Men trots detta så uttrycker Daniel tydligt hur besvärlig han tycker att hans situation är idag.

Man har ingenting att göra på dagarna, man tjänar inga pengar. Det är ju tur att man har A-kassan så att man i alla fall klarar sig. Man blir förslappad helt enkelt, man orkar inte med att göra så mycket längre som man gjorde då man jobbade, man blir trött, man ligger och sover hela dagarna, sover för mycket. Man blir irriterad, man har ju inga pengar, det gör att man mår dåligt mentalt.

Vidare berättar Daniel om hur han numera har svårt att sova p.g.a. att han har ekonomiska problem i tankarna mest hela tiden. ”Jag går ju och lägger mig då jag gick till jobbet i vanliga fall”.

Daniel säger sig känna sig åsidosatt i samhället och anser sig inte få någon hjälp ifrån arbetsförmedlingens sida:

Man får ingen hjälp från någon att söka jobb och få mig att hitta ett arbete att söka. Det enda dom vill är ju att man söker arbeten själv

Han säger också att han känner sig nedstämd, något som blir värre ju längre tiden lider:

Ja då, det är klart, det är ju inte roligt att gå arbetslös. Det känns ju jobbigare ju längre tiden går. Så länge som man inte vill gå arbetslös så blir man ju mer och mer nedstämd ju längre tiden går.

Ett friare liv där man har en större möjlighet att göra det man vill, samtidigt som man är sysselsatt hela dagarna är väl kanske inget som ger försämrad självuppfattning eller hälsa. Det är i alla fall i stort så som Petter beskriver sin situation. Inte heller säger Petter sig ha några sociala problem med sin situation:

Jag känner ju inte det att jag inte har några vänner så att jag skulle behöva en arbetsplats att gå till för att känna någon gemenskap, utan jag har mycket vänner ändå.

Dessutom anser Petter sig kunna få ett arbete om eller när han skulle ha behov för det, så någon försämrad självkänsla vad det gäller framtidsutsikterna verkar det ju inte vara frågan om i Petters fall.

Om jag verkligen hade lagt ner energi på det och gått in för det så tror jag absolut att jag skulle kunna få ett riktigt jobb. Men det är ju inte så ofta som folk knackar på dörren och erbjuder en jobb, men det är, jag menar jag hade relativt goda betyg i skolan och sådär, bra meriter, utåtriktad och sådär, så det tror jag liksom inte att, och det gör väl också att det känns bättre för en själv tror jag. För hade man känt det att man hoppat av skolan och det mesta var ju bara så, hade det säkert känts jobbigare men, det känns som om jag har en frihet att kunna göra det valet när jag vill lägga energi på det.

Som nämnts tidigare så är det inte arbete i traditionell eller vanlig mening som är av intresse för Petters del, utan han vill istället satsa på sin karriär som musiker, något som han inte anser kunna gå hand i hand med ett arbete.

5.5 Arbetslöshet som romans

Att uppleva arbetslöshet som en romans kan vara provocerande att höra för vissa människor. Man skall egentligen inte trivas med att vara arbetslös. Men det händer trots allt och det kan finnas flera anledningar till detta. T.ex. vantrivsel på en arbetsplats eller drömmar och planer om en framtid bortom det arbete man hade tidigare.

Både *Michael* och *Andreas* ger uttryck för att uppleva sin arbetslöshet som en romans, möjligtvis med *Andreas* som en starkare romans än *Michael*. *Andreas* påpekar att han trivs mycket bra med att ha lämnat sin tidigare arbetsplats, då *Andreas* fick frågan om hur han upplevde det att förlora sitt arbete svarade han ”som en stor jävla gigantisk fest (stort skratt), och skall jag vara ärlig så känns det bara bättre idag”.

Vidare säger sig *Andreas* endast tycka att det är ekonomin som sämre med att vara arbetslös:

Att man får mindre pengar. Nåt annat kan jag inte tänka mig. Visst kan det bli långtråkigt, men man får ju hitta på saker, jag menar det är ju helt upp till mig själv att göra vad jag vill med den tid jag har. Det är ju gott att veta att man slipper göra saker som man inte vill göra. Det är det bästa.

Det kan tyckas märkligt att uttrycka *Andreas* situation som en stark romans med tanke på den korta tid han har varit arbetslös, men tanken med det är *Andreas* syn på arbetslösheten som en möjlighet för honom att äntligen få göra något som han vill. När *Andreas* ställer sina framtidsplaner i relation till sitt tidigare arbete säger han:

Jag vill nog ha något mer kreativt och mer stimulerande, för att det andra det gjorde man ju bara för pengarna. Det är ju det som är min stora dröm, att få göra något kreativt, som man känner sig delaktig i. Men det visste jag nog inte innan jag

började jobba faktiskt, då var det ju bara pengarna som lockade, men man tröttnar på det alltså.

Michael berättar som nämnts tidigare om att han upplevde sitt arbete mycket enformigt och att det kändes mycket tröttsamt att gå till arbetet på dagarna. Han har dessutom tackat nej till jobberbjudanden p.g.a. att han upplevde ångestkänslor redan av tanken på att arbeta med liknande arbetsuppgifter igen. Michael har inga drömmar eller planer för sin framtid på arbetsfronten men säger att han vill ha ett arbete förr eller senare, även om han har det bra nu. ”Men nu innan sommaren, är det vår och man tänker att fan vad gott det är”.

Som jag sa innan, det är ganska viktigt med ett arbete, så där viktigt. Jag har det bra nu, det är viktigare för andra än vad det är för mig om man säger så. Alltså det är t.ex. viktigare för morsan och farsan att jag får ett jobb än vad det är för mig.

Michaels historia präglas mer av vad Ezzy kallar en flykt från arbetet eller en tillfällig semester än ett alternativ eller en lösning till den tidigare arbetssituationen. (Ezzy, 2001). Michael har varit arbetslös i åtta månader och hur han upplever sin situation om ett eller två år är omöjligt att säga, men klart är dock att jag hade tyckt att det hade varit intressant att se hur hans situation hade sett ut då.

Daniela visar tecken på upplevelser som har en hel del gemensamt med en mycket svag romans. Hon berättar ingående om hur hon vantrivdes på sin tidigare arbetsplats och hur skönt det var att slippa detta till en början:

Första året på arbetet var okej, då var det en annan chef liksom, när dom sedan bytte chef så blev det katastrofalt. Alla ville sluta och ingenting stämde. Det var mycket bråk om allt, hur man skulle se ut, det var piercingar och sånt som det var ett jävla liv om. Och jag fixar inte ju inte sånt, jag är ju så upprorisk. Och sen var det ju det med min allergi också, dom hade ju riktiga blommor du vet, och jag sa ju det att jag är ju inte den enda som är allergiker, så jag fick dra in facket och grejer, så det blev ju ett jävla liv. Men alltså det var ju en massa som vantrivdes och slutade. Jag menar, ringde man och sa att man var sjuk så blev man kallad för hora, dom var inte kloka därnere alltså.

Daniela välkomnade sedan arbetslösheten och att få slippa denna arbetsplats:

Jag tyckte det var jätteskönt, ja i början tyckte jag det var skitskönt. Då började jag träna ganska mycket, nästan fem-sex dagar i veckan. Så det var nästan det jag gjorde, träna och simma och så där, så det var jätteskönt. Sen blev det ju sommar där, så sommaren är ju alltid skönt att vara arbetslös, så, men alltså vintrarna är ju

hemskt att gå hemma, och det känner jag även nu, för jag har gått hemma nu i snart fem år. Fem år är lång tid...

Idag har Daniela gått arbetslös länge och som hon tidigare sagt så har hon det idag mycket besvärligt som arbetslös. Arbetslösheten har dessutom satt sina spår på många vis. Det viktigaste var till en början att få en förändring i förhållande till den situation hon befann sig i på sin förra arbetsplats. Till slut kom istället flertalet negativa konsekvenser av arbetslösheten för Daniela. Däribland fanns upplevelser av förlust av vänskap, status, och förlust av en någorlunda trygg ekonomisk situation samt en mycket svår tristess. Daniela är idag mycket angelägen om att komma tillbaka in på arbetsmarknaden:

Jag menar, jag skulle kunna ta vilket jobb som helst idag, hur tungt eller stressigt som helst så länge som det är bra betalt.

5.6 Arbetslöshet som tragedi

Att förlora sitt arbete innebär i de flesta fall att man åtminstone förr eller senare försöker uppnå en ny status. I de fall detta misslyckas drabbas vi av psykiskt ohälsa och lägre självkänsla. (Ezzy, 2001). För den som upplever sin arbetslöshet som en tragedi har detta ofta betydande följder för hur man uppfattar sin situation som helhet. Dessutom upplever man kanske att man inte är behövd av samhället då man inte arbetar längre och många i bekantskapskretsen drar sig undan den arbetslöse. (Ezzy, 2001).

De två sistnämnda konsekvenserna av arbetslösheten har *Daniel* berättat om tidigare, han känner sig åsidosatt i samhället samt att en hel del vänner vänt honom ryggen. Det är även så att vännerna klandrar honom för hans arbetslöshet. Daniel säger att han trots att han socialt sett inte trivdes på sitt gamla arbete så hade han föredragit detta arbete föra arbetslösheten. Han hade emellertid inget val, utan var tvungen att lämna sin arbetsplats:

Jag fick gå för att jag inte hade tagit körkortet, vilket var ett krav jag hade på mig redan då jag blev anställd. Det var inskrivet på något papper att jag skulle ta det under tiden som jag var anställd.

Om situationen idag säger Daniel att mer än allt vill ha ett arbete och är glad åt att han i alla fall kan få en del svartjobb. Det gör åtminstone saker lite bättre säger han. Han anstränger sig verkligen för att få ett jobb men har tyvärr varit utan framgång så här långt.

Jag har varit på en hel del anställningsintervjuer, men dom har tackat nej till mig om man säger så. Jag kollar på arbetsförmedlingen och sätter upp mig på olika bemanningsföretag och på andra söka jobb sajter på nätet.

5.7 Komplex arbetslöshet

Arbetslöshet kan vara en av flera större och betydande förändringar i en människas liv. Då arbetslöshet är en förändring eller betydande omständighet bland flera för en individ kan arbetslösheten bli förödande. Men den kan också bli ett mindre problem för den drabbade än vad den hade blivit i ett fall där man endast drabbades av arbetslösheten.

Petter berättar om hur hans situation var då han blev arbetslös:

I samband med att jag förlorade arbetet så började vi också satsa seriösare på bandet, detta var ju ett riktigt bra stöd. Jag hade ju alltid något att syssla med.

Musiken har en mycket viktig del i Petters liv och han har därmed något att syssla med om dagarna. Dessutom gör han detta tillsammans med andra, i ett band. Att umgås och göra saker med andra kan vara ett stöd då man är drabbad av arbetslöshet. Arbetslösheten blir egentligen aldrig ett problem för Petter, då han har fullt upp med annat:

Alltså, jag tror att det hade känts jobbigare om det hade varit så att man bara hade suttit hemma och inte gjort någonting. Jag menar jag är ju upptagen hela tiden, varje dag har jag ju massor att göra så man hinner inte fundera så mycket på sin situation kanske egentligen.

Musiken är numera det primära för Petter. Det är här han har sina framtidsplaner och arbete i traditionell mening får istället stå tillbaka för detta. Då Petter får frågan om vad han har för framtidsplaner svarar han:

Det är ju som sagt det här med musiken, det är ju att kunna livnära sig på det, framförallt min egen musik då. Och då skall det vara mitt så kallade arbete eller yrke.

6. Diskussion

I de arbetslösa ungdomarnas berättelser framkommer stora skillnader i hur de upplever sin arbetslöshet. Att hitta ett genomgående mönster i de upplevelser som de arbetslösa har berättat om har varit svårt att finna. Istället har de upplevda konsekvenserna av arbetslöshet varit vitt

skilda, allt ifrån en stor lättnad och glädje till att uppleva arbetslösheten som en tragisk händelse och att känna nedstämdhet.

Ingen av de deltagande i studien uttryckte att de ville vara utan arbete för alltid. Däremot visade de deltagande tecken på skiftande upplevda behov av arbete idag. Ett starkare behov av arbete idag gjorde också att arbetslösheten upplevdes som besvärligare. I de fall intervjupersonerna inte ansåg sig ha något behov av arbetets funktioner vare sig de manifesta eller latent så var arbetslöshetens konsekvenser däremot inget större problem. Det kunde till och med vara behagligt. Skillnaderna mellan *Danielas* och *Andreas* eller *Michaels* synsätt var stora, både vad det gäller hur stort behov av arbete de ansåg sig ha och hur de upplevde arbetslöshetens konsekvenser.

En förklaring på varför behovet av arbete är så olika hos intervjupersonerna är inte möjligt att få med en studie av den här sorten, men en viss förståelse och inblick får man dock utifrån just fallen i denna studie. I de fall där de arbetslösa upplevde sin situation som riktigt besvärlig, (*Daniel* och *Daniela*) så kan man finna en del gemensamt i förhållande till de tre övriga berättelserna. Daniel och Daniela upplever ekonomiska svårigheter, de berättar om skamgörande erfarenheter, sämre självkänsla och har dessutom varit arbetslösa en längre tid än de övriga intervjuade. De övriga intervjuade uttrycker ett mycket litet behov av arbetets latent funktioner, de som Jahoda talar om som mycket grundläggande behov hos människan. Detta kan ha sin förklaring i att dessa ungdomar har varit arbetslösa relativt kort tid och därmed inte hunnit uppleva arbetslöshetens negativa sidor i samma utsträckning som Daniela och Daniel ännu. Det skulle också kunna vara så att de som inte upplever ovanstående problem av arbetslösheten befinner sig i en social omgivning där arbetslöshet inte är ett lika stort socialt stigma.

Vad man däremot med större säkerhet kan säga är att de arbetslösa ungdomarna som deltagit i denna studie ger stöd åt antagandet i ekonomi-skam modellen. Antagandet att ju allvarigare ekonomiska påfrestningar och ju mer skamgörande erfarenheter den arbetslöse upplever, desto större negativa effekter av arbetslösheten kommer den arbetslöse att uppleva, så som ohälsa och sociala problem. Just detta samband var relativt tydligt hos de intervjuade. Ekonomiska problem samt skamgörande erfarenheter uttrycktes i samma berättelser där arbetslösheten upplevdes som ett allvarligt problem.

Utifrån denna studie anser jag att det skulle vara intressant att pröva ett tillägg i ekonomi-skam modellen. Det är viktigt att se på en rad faktorer så som längden på arbetslösheten, om den arbetslöse bor kvar hos föräldrar eller i eget boende. Man bör även se till tidigare arbetslivserfarenheter och vad det har för samband med hur de arbetslösa upplever sin situation. Dessutom bör man relatera de upplevda konsekvenserna av arbetslösheten till den sociala miljö som den arbetslöse lever och vistas i.

Man skulle utifrån studiens utgångspunkt kunna tala om primära och sekundära konsekvenser av arbetslösheten. Den primära konsekvensen står för arbetsförlusten i sig. Och denna konsekvens har egentligen inte upplevts som något större problem för någon av de intervjuade. Det är snarare då de sekundära konsekvenserna uppstår som arbetslösheten har blivit ett problem. De sekundära konsekvenserna kan relateras till, ekonomisk påfrestning, skamgörande erfarenheter, socialt utanförskap och ohälsa bl.a. Så länge som de sekundära konsekvenserna inte har berört de intervjuade i större utsträckning så har arbetslösheten heller inte upplevts som något större problem.

Det är som tidigare påpekats behovet av arbetets manifesta och latent funktioner som påverkar behovet av ett arbete och därmed också hur man upplever sin arbetslöshet. Dessa behov blir intressanta att ställa i relation till Maslows behovspyramid (Bilaga 2).

Maslow bygger i sin pyramid upp våra mänskliga behov efter en hierarki, där det mest grundläggande är fysiska behov, ett behov som åtminstone de allra flesta arbetslösa i Sverige får uppfyllt. De två nästkommande kategorierna är Trygghets- och samhörighetsbehov (Perwin & John, 2000), då dessa två behov ej var uppfyllda för intervjupersonerna i denna studie (*Daniel* och *Daniela*) så var arbetslösheten också betydligt besvärligare. Då arbete var något som skulle hjälpa dem med att uppnå dessa behov blev också arbetslösheten och därmed avsaknaden trygghet och samhörighet ett stort problem för dem. De två översta kategorierna i hierarkin är socialt accepterande och självförverkligande (Perwin & John, 2000), två av de arbetslösa (*Petter* och *Andreas*) visade tydliga tecken på att deras önskemål var självförverkligande. Deras behov av de typer längre ner i Maslows behovspyramid var redan uppfyllda. Därmed var arbetets både manifesta och latent funktioner av mindre betydelse för dessa unga arbetslösa. Det är den personliga utvecklingen som är av betydelse för dem och deras uppfattning av arbete har inte mycket att erbjuda på det området. Som *Andreas* säger:

Den sociala biten och personlig utveckling anser jag mig kunna ordna själv, har jag bara ekonomisk trygghet så kan jag syssla med just det jag vill.

Jag anser att Maslows behovspyramid kan vara ett mycket användbart verktyg i arbetslöshetsforskning. Man kan inte utgå ifrån och ta för givet att lönearbete är något som alla vill ägna sina dagar åt. Det finns flera anledningar till att inte prioritera arbetet i första hand, vilket framkommer i denna studie. En av anledningarna kan vara och har också uttryckts i denna studie att man inte har ett behov av ett arbete vare sig ur ekonomisk eller social synpunkt. En annan förklaring kan vara att man har så pass dåliga arbetslivserfarenheter att man istället föredrar arbetslösheten före en arbetsplats där man vantrivs. Det sistnämnda skulle vara raka motsatsen emot Jahodas värderande av de latent funktionerna av arbetet. Men tiderna förändras och kanske så också de unga arbetslösas syn på arbete och dess värde för deras grundläggande mänskliga behov?

Referenslista

- Atkinson, R. L & Atkinson, R. C & Smith, E. E & Bem, D. J & Nolen-Hoeksema, S. (2000) *Hilgard's Introduction to Psychology*. Orlando: Harcourt, Inc.
- Bakke, E. W. (1940/1969) *Citizens without Work*. Archon books.
- Denscombe, M. (2000) *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur.
- Ezzy, D. (2001) *Narrating unemployment*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
- Goffman, E. (1963) *Stigma*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Hammarström, A. (1996) *Arbetslöshet och ohälsa – om ungdomars livsvillkor*. Lund: Studentlitteratur.
- Jahoda, M & Lazarsfeld, F P & Zeisel, H. (1971) *The sociography of an unemployed community*. Marienthal. London: Redwood press limited.
- Jonsson, D. (1993) *Arbetslöshet och dödlighet i Sverige*. Linköping: Universitetet i Linköping.
- Jönsson, R. L. (2003) *Arbetslöshet, ekonomi och skam*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Jönsson, R. L & Starrin, B. (1998) *Ett annat liv: En studie av arbetslöshetens konsekvenser bland arbetslösa i Skåne*. Lund: Socialhögskolan Lunds Universitet.
- Kroll, C. & Blomberg, H. (2001) *Förändringar i synen på arbete och arbetslöshet i Finland och Sverige under 1990-talet*. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Olsén, P. (1982) *Arbetslöshetens socialpsykologi*. Lund: Beta grafiska.
- Pervin, L-A & John, O-P (2000) *Personality, theory and research*. Wily: New York.
- Radetzki, M. (1996) *Klarspråk om arbetslöshet*. Stockholm: SNS Förlag.
- Starrin, B (red). (1985) *Tillsammans blir vi starka: arbetslöshetens elände, vardag och motkamp*. Stockholm: Prisma.
- Stojanovic, V. (1998) *Att leva sitt liv som arbetslös...* Lund: Serviceenheten, Sociologiska institutionen.
- Svedberg, L. (1995) *Marginalitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, J. (1997) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska referenser

Maslows behovspyramid, (2003-01-27). <http://www.quicknet.se/home/q-112004/maslow1.htm>. (2004-04-28).

Intervjuguide. (Bilaga 1)

En guide och ram för att hålla sig till det väsentliga och intressanta i studien.

Bakgrund:

- Namn
- Ålder

Skolgång:

- Gymnasietid: program – trivsel – hur gick det – intresse
- Planer och framtidsdrömmar
- Hur upplevde du din skolgång som helhet?
- Socialsituation under gymnasietid
- Eftergymnasial skolgång: vad gjorde du? – hur lång tid? – hur gick det till? – tankar – drömmar/planer – hur trivdes du med detta?

Arbetsliv:

- Har du varit ute i arbetslivet? – har du haft flera olika? – vad för typer av anställning och yrke – hur lång tid – varför började du arbeta? – hur upplevde du det? – hur lång tid? – varför slutade? – vad hände sen? – hur upplevde du det?
- Hur såg din sociala situation ut? Var det stor förändring då du började arbeta?
- Vad var det mest positiva med arbetslivet?
- Vad var det mest negativa med arbetslivet?
- Var det bättre än att vara arbetslös?
- Fritid och socialt liv?.

Dagens situation/Arbetslöshet och dess konsekvenser:

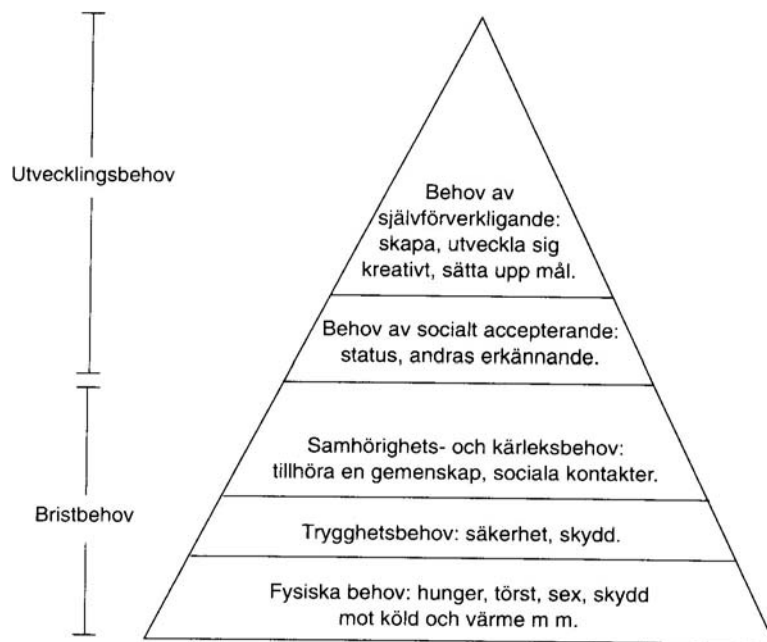
- Hur länge? – anledning? hur upplevde du det? - hur upplever du situationen? – har du haft alternativ? – största förändring?.
- **Konsekvenser:**
-
- Sociala (ensamhet, isolering, ökad gemenskap) – fritidsintressen – kan du göra något som du ej kunde tidigare? – vänskap - tidsfördriv
- Ekonomiska – Vad för slags ekonomisk ersättning? – hur upplever du det? – bemötande? – ekonomisk ersättning? – svårighet att betala räkningar? - undvara något? – vad skulle du göra vid mer pengar? – hur hanterar du detta? – Extra inkomst?
- Hälsa (tristess, depression, beslutsamhet) – ökad nedstämdhet? – ökad alkoholkonsumtion? – ökad tobak förbrukning? – hur ser du på din tillvaro? – sömnsvärigheter?
- Utanförskap (ej känna tillhörighet till samhället, ej spela någon roll, vilsen)
- Skam: ljuger du om din situation? – Annan skam – anser du att du bemöts annorlunda – när upplever du detta? Hur hanterar du detta? – betraktas du som lat? – kan du uppleva ett utanförskap?
- Maktlöshet: vilka möjligheter anser du dig ha? – Vilka andra faktorer påverkar? Vad anser du påverkar din situation allra mest?
- Främsta skillnaderna gentemot att vara i arbetslivet – vad är det värsta med att vara arbetslös?

- Hur upplever du din vardag? – Gör du något speciellt för att fördriva tiden? Hur skulle du vilja att din vardag såg ut? Hur skulle ett arbete påverka din vardag?
- Vad anser du vara det mest negativa med att vara arbetslös?
- Vad anser du vara det mest positiva med att vara arbetslös?
- Hur upplever du press ifrån familj – vänner – samhället?
- Vad upplever du den bild av arbetslösa som ofta målas upp i media?
- Vad anser du om den roll som arbetsförmedlingen spelar för dig? – Hur ser den ut? – Anser du dig få stöd och hjälp från arbetsförmedlingen?
- Främsta hinder till ett nytt arbete? – främsta orsak till att du är arbetslös.
- Hur ser du på arbete? – har din syn på arbete förändrats sen du blev arbetslös.
- Ser du något positivt i att vara arbetslös? Kan du göra något nu som du inte kunde då du arbetade?
- Har du flera vänner som är arbetslösa? – hur ser ni på det? – hur påverkar ni varandra?

Framtid:

- Främsta hinder till arbete? – söker du aktivt? – skulle du kunna göra mer? – planer?
- Vad för typ av jobb söker du?
- Vad betyder jobb för dig? – vad vill du få ut av ett arbete? – främsta orsak till att du vill arbeta? Vad saknar du då du ej har arbete?
- Syn på framtiden – har den förändrats efter arbetslöshet? - kan du använda arbetslösheten till något positivt?
- Drömyrke – hur skulle det fungera där?
- Främsta anledningen till att du vill ha jobb – vad vill du att ett jobb skall ge dig?
- Hur tror du att din arbetslöshet har påverkat din syn på framtiden?
- Hur tror du att en framtid utan arbete skulle se ut? – Skulle du kunna tänka dig en sådan framtid? - Vad skulle vara det värsta med en sådan framtid?

Maslows behovspyramid. (Bilaga 2)

Figur 1.3 Maslows behovshierarki.

(<http://www.quicknet.se/home/q-112004/maslow1.htm>)